

SARIPILDID KÕNEARENDUSEKS

Lisamaterjal põhiõppevarale

Koostanud Tiia Albert

Pildiseeriad joonistanud Marge Häide

Tallinn 2010

Saripildid kõnearenduseks

Lisamaterjal põhiõppevarale

Koostanud Tiia Albert
Konsultant Marika Padrik
Pildiseeriad joonistanud Marge Häide

Materjali koostamist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi “Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Sisukord

Sissejuhatus	4
Materjali struktuur	4
Kellele saripildid on mõeldud?	5
Kuidas kasutada?.....	6
Kasutatud allikad.....	8

Pildiseeriate loetelu:

1. ATV
2. Beebi
3. Hommik
4. Jalgpall
5. Jõulud
6. Kiigel
7. Kiri
8. Kooli
9. Liivakast
10. Loomaaed
11. Lumemees
12. Marjul
13. Mesilased
14. Peenar
15. Pesupäev
16. Soe tuba
17. Sügis
18. Sünnipäev
19. Taluõuel
20. Vilepill
21. Võileib
22. Õhtu
23. Õnnetus

Sissejuhatus

Kõne abil suhtlemine on esmavajalik oskus elus toimetulekuks ja ümbritseva mõistmiseks. Keelekasutuse väljund ja suhtlemise põhiüksus on tekst. Sidusteksti tunnusteks on lausete sisuline haakumine, teadaoleva ning uue teabe vahekord ja vormiline haakumine. Igapäevasuhtluses kasutatakse peamiselt dialoogi, kuid õppetöös toimetulekuks vajab laps ka oskust jutustada ehk luua monoloogi. Jutustamisoskuse arendamisel on oluline aidata lapsel täpsustada oma mõtteid, kujutlusi ja anda ainet, millest rääkida. Samuti vajab laps abi lausete jaoks õigete sõnade valikul, lausete moodustamisel ja seostamisel.

Saripiltide ehk pildiseeria all mõistetakse tegevuspiltidest koosnevat pildijada, mis on teksti kujundiliseks plaaniks (piltkavaks). Pildiseeriad annavad edasi tegevuste dünaamikat. Piltidel kujutatud järgnevate tegevuste põhjal tekib kujutlus toimuva kohta ehk stsenaarium. Saripildid (pildiseeriad) on üldtunnustatud abimaterjaliks kõnelise aktiivsuse, tekstilooma ja tekstide mõistmise kujundamisel. Seeriat kasutatakse nii tekstide analüüsimisel, taastamisel kui ka loovtöodes. Õpetamise algetapil on pildiseeria asendamatu näitvahend (Karlep, 2003).

Arepilt on lihtne, ilma omapärase kujutusnurgata, ühemõtteline, liigsete detailideta ja õigete proportsioonidega (Plado, 2009). Neid põhimõtteid on käesolevate pildiseeriade joonistamisel ka järgitud.

Materjali struktuur

Käesolev materjal koosneb järgmistest osadest:

- 1) sissejuhatus saripiltide kasutamiseks;
- 2) saripiltide nimekirj;
- 3) värvilised pildiseeriad;
- 4) mustvalged pildiseeriad.

Komplekti moodustavad 23 seeriat (koosnevad 3–6 pildist), mis tüübilt jagunevad kaheks:

1) seeriad, mis kirjeldavad sama või mitme tegelase tegevuste järgnevust ajas (*Loomaaed, Kooli, Beebi* jt.) – need pakuvad võimalusi lausete moodustamiseks analoogia alusel, mälu treenimiseks, lühikeste lausete ühendamiseks pikaks lauseks, sündmuse edasiandmist mitme lause abil;

2) seeriad, mis kirjeldavad sündmust – on olemas ajaline seos (kindel) ja põhjustagajärg seosed (st taust: sissejuhatus, mingi algatav sündmus, konflikt ja selle lahendus, tulemus), mis võimaldavad õpetada sündmuste loogilist järjestamist, oluliste ja ebaoluliste detailide eristamist, allteksti ja lõppjäreldeste väljatoomist (nt *Vilepill, Mesilased*).

Kellele saripildid on mõeldud?

Pildiseeriade komplekt on loodud kasutamiseks pedagoogidele (eripedagoogid, logopeedid, lasteaiaõpetajad), kes õpetavad ja arendavad alakõnega lapsi Põhikooli Lihtsustatud Riikliku Õppekava (LÕK) I kooliastmel, Toimetuleku Riikliku Õppekava (TÕK) alusel, algklasside parandusõppes ning lasteaia vanemas rühmas. Eakohase kõnearengu puhul on võimalik käesolevaid pildiseeriad kasutada juba nooremas eelkoolieas. Samuti peetakse kasutajatena silmas lapsevanemaid, kes käesoleva materjali abil saavad oma lastega kodus läbi viia arendavaid tegevusi. Pildiseeriade kasutamise järjekorra valib juhendav täiskasvanu lähtuvalt lasteasutuse/kooli õppekava temaatikast ja laste individuaalsetest iseärasustest.

Pildiseeriade temaatika võimaldab järgida üldõpetuse põhimõtet, st kasutada neid erinevates tundides. Lisaks emakeelele on võimalik neid kasutada ka koduloo/loodusõpetuse tundides, LÕK ja TÕK õppekava puhul ka elu- ja olustikuõpetuse ainetes ning alushariduse puhul erinevates arendustegevustes. Koolieelsetes lasteasutustes on aktuaalne laste arengumappide koostamine, mille tarvis saavad õpetajad pildikomplektide abil hinnata laste spontaanse kõne, sh jutustamisoskuse arengut. Lastest poolt räägitud lugude kirjapaneku kaudu on võimalik jälgida nende arenevaid jutustamisoskusi ja lisada lapse arengumappi tema sõnalise loomingu näiteid. Teemakohaseid pildiseeriad saab rakendada ka käeliste tegevuste sissejuhatavas osas.

Saripiltidega töötades on vaja silmas pidada, missugusele arengutasemele on jõudnud õpetatava(te) psüühilised protsessid. Nende õpilaste puhul, kellel on jätkuvalt juhtivaks psüühiliseks protsessiks tajude ning nende mõtlemine on esimesel, kaemuslik-praktilisel tasemel, on pildiseeria lapse poolt tegelikkuses kogetud stsenaariumide meenutamise abimaterjaliks. Näit äsjase sulailma korral, kui lapsed on õues lumemeest ehitanud, aitab pildiseeria *Lumemees* lapsel taastada tegevuste käigu. Teksti sõnastamiseks on vaja kujundada motiiv ja kavatsus. Motiiviks võiks siinjuures olla see, et küsija ei olnud ise õues ehitamas, nt *Räägi mulle! Tahan teada! Mis sulle kõige rohkem meeldis?* jne. Karlep (2003) märgib, et pildiseeriad on heaks ütluseloomest stimuleerijaks.

Pildiseeria järjestamine vastavalt tegevusele ja jutustamine seeriatega põhjal eeldab aga kaemuslik-kujundilist mõtlemist (teine etapp mõtlemise arengus). Need õpilased, kes on jõudnud kaemuslik-kujundilise mõtlemise etapile, saavad pildiseeriatega abil luua ka täiendavaid kujutlusi uutest seni kogemata olukordadest ja tegevustest (nt pildiseeriad *Mesilased*, *Õnnetus*, *Jalgpall* jt.).

Kuidas kasutada?

Tegevusel pildiseeriatega on otstarbekas kasutada järgmist struktuuri (Karlep, 2003):

1. Alustada sissejuhatava vestlusega laste kogemuste aktualiseerimiseks. Seejärel peaks laskma lapsel pilte ükshaaval tajuda (iseseisev vaatlus, võrreldav teksti esimese kuulamisega). Järgneda võiks lühike vaba vestlus (*Mille kohta pildid on? Mis meeldib? Mis on huvitav?*).

2. Peamine tööloik on piltidel kujutatud tegevuste analüüs küsimuste ning korralduste abil koos sõnavaratööga, häälduse ja muutevormide harjutamisega, kusjuures vajalik on siduda piltidel kujutatud lapse isiklike kogemustega, tuua mälest esile tema tajukujutlused.

Sõnavalik. Vajalik on leida võimalikult täpsed sõnad oma mõtte väljendamiseks. Sõnavalik teksti luues ei sõltu mitte üksnes teksti mõttest ja lapse sõnavaramahust, vaid ka oskusest meelde tulnud sõnadest loobuda ja neid teistega asendada. Samuti

sõltub sõnavalik lausemallidest ja nende valdamisest. Sõnavaliku suunamine ja õpetamine toimub nii tekstiloomes eeltöö ajal, tekstiloomes käigus kui ka järeltööna. Piltidel kujutatud tegevuste analüüsi ja lapse kogemuste meeldetuletamise käigus aktiveerib õpetaja sõnu oma küsimustega või esitab ise sõnu. Vestluses kasutatavad sõnad on hea tahvlile kanda, jutustamise ajal on hea neile osutada, sest LÕK õppekava järgi õppivad lapsed ei pruugi abimaterjali tähele panna. Üheks jutustamise õpetamise iseärasuseks abiõppes ongi see, et õpilase tekstiloomes osaleb oma suunavate repliikidega õpetaja, kes ühtlasi haarab kaasa ka teisi õpilasi. Jutustamine tunnis on eelkõige õppimine, mitte õpetajale vastamine.

3. Järeltöös tekstiga on lausete sisulise sidususe saavutamiseks üheks ülesandeks asendada korduvad sõnad, leida ja lisada tähenduselt täpsemaid sõnu. Suulises kõnes väljendab uut teavet loogiline rõhk lauses ja sellega seotud sõnajärg. Valdavalt paigutatakse uut teavet väljendavad sõnad lause lõppu. Vajalik töövõtte on sõnajärje muutmine, mõnikord koos sõnaasendusega. Nt *Tõnu läks õue. Tõnu sõbrad olid õues – Tõnu läks õue. Seal olid tema sõbrad.*

4. Lõpetuseks sobivad hinnangud tegelastele või nähtustele, peamõtte väljatoomine, seostamine lapse kogemusega, sh. tegelase (nii välimuse kui tegude) võrdlemine enda ja/või kaaslaste omaga vmt.

Tänusõnad kõigile, kes materjali koostamisele kaasa aitasid.

Ladusat kasutamist soovides,

Tiia Albert
eripedagoog

Juuni 2010

Kasutatud allikad

Albert, T. (2007). Pildiseeriade koostamine kõnearenduseks. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Kasvatusteaduste teaduskond. Eri- ja sotsiaalpedagoogika õppetool.

Karlep, K. (2003). Kõnearendus: Emakeele abiõpe II. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lapse arengu hindamine ja toetamine (2009). Koost. E. Kulderknup. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.

Koolieelse Lasteasutuse Riiklik Õppekava. Vabariigi Valitsuse 29. mai 2008. a määrus nr 87, <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12970917> [Loetud 0.02.2010]

Plado, K. (2009). www.ekk.edu.ee/programmid/programm-hariduslike-erivajadustega-opilaste-oppev/koolitusedteabepaevad/oppevara-koostajate-tooseminarkoolitus [Loetud 10.02.2010]

Põhikooli Lihtsustatud Riiklik Õppekava. [RTL 2002, 8, 67](http://www.riigiteataja.ee/ert/act) www.riigiteataja.ee/ert/act. [Loetud 10.02.2010]

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad (2009). Koost. E. Kulderknup. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.